

РИНОК ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тутова Анастасія Сергіївна*, викладач кафедри менеджменту, логістики та інновацій,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

*ORCID 0000-0002-8264-9887

© Тутова А.С., 2023

Стаття отримана редакцією 22.02.2023 р.
The article was received by editorial board on 22.02.2023

Вступ. У 2022 році економіка країни тільки почала стабілізуватися та відновлюватися від загальноукраїнського карантину, який був введений по всій території держави у березні місяці, коли припинили роботу більшість закладів та підприємств. Проте, лютий місяць 2022 р. став потрясінням, як для соціуму, так і для економіки держави. Війна в Україні стала причиною глибокого спаду економіки, зумовивши зростання рівня безробіття та стрімкого скорочення доходів населення. Активні бойові дії на сході країни та ракетні обстріли по всій території держави призвели до гуманітарної кризи та втрати значної частини людського капіталу через масову міграцію населення. Так, більше третини населення було вимушено переїхати: частина покинула територію держави, частина є внутрішньо переміщеними особами. Повномасштабна війна та масова міграція населення вплинула і на бізнес. Це стало причиною скорочення робочих місць, зниження заробітної плати, зменшення пропозиції робочої сили, скорочення внутрішнього споживання та релокації підприємств зі сходу України. Всі ці фактори чинять тиск на ринок праці, пенсійну систему України, потенційний ВВП і на економіку в цілому. За надзвичайно складного часу, коли економіка держави працює в посиленому режимі, дослідження стану ринку праці є необхідним та актуальним.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці неодноразово досліджували стан економіки держави та ринку праці. Зокрема, такими провідними вченими, як О. Грішнова [1], Е. Лібанова [2], А. Колот [3], Л. Федунчик [4] та інші. Переліченими науковцями висвітлено основні проблеми, методи їх вирішення, а також перспективи розвитку ринку праці. Особливістю є те, що опубліковані дослідження науковців стосуються мирного часу.

На сьогодні опублікована незначна кількість публікацій, що стосуються ринку праці в умовах війни. Це пов'язано з браком достовірної інформації та недостатньої кількості оприлюднених статистичних даних. Для проведення дослідження використовувались дані Міжнародної організації з міграції [5], Центру економічної стратегії [6], Центру Разумкова [7], а також дані Державної служби статистики [8], Державного центру зайнятості України [9], Національного Банку України [10] та Міністерства фінансів України [11].

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей стану ринку праці в Україні під час повномасштабного вторгнення.

Основний матеріал і результати. Війна, на території України, завдала шкоди багатьом сферам життя, безумовно від бойових дій постраждав і ринок праці. В перші тижні війни, у лютому-квітні місяці, ринок праці був нестабільний та знаходився у стані занепаду, проте далі ринок праці пристосувався до нових умов існування, та сьогодні є гнучким та діючим навіть в умовах війни. Враховуючи досвід кризи, яка була спричинена COVID-19, ринок праці після того, як на початку війни зіштовхнувся з новими загрозами, досить швидко пристосувався та почав працювати. Повномасштабне вторгнення створило нові умови на ринку праці, де з'явилися нові тенденції взаємовідносин між роботодавцем та персоналом, або потенційним кандидатом на посаду.

За даними ООН, з початку повномасштабного вторгнення в Європі зареєстровано майже 8 млн. громадян України для тимчасового захисту. Усього, до сусідніх країн, виїхало більше 17 млн. осіб, повернулось до України близько 9,2 млн. осіб. На кінець 2022 р. найбільше біженців зареєстровано в наступних країнах Європи [5,7]: Польща – 1469 тис. осіб, Німеччина – 1008,9 тис. осіб, Чехія –

455,7 тис. осіб, Італія – 171,5 тис. осіб, Франція – 118,9 тис. осіб, Словаччина – 99,3 тис. осіб та Австрія – 85,4 тис. осіб. Найбільше біженців прийняла Польща, проте зараз кількість біженців у Польщі скоротилась до 950 тис. осіб.

Адаптація українців до ринку праці закордоном залежить від політики країни в якій вони знаходяться. Найбільше працевлаштованих мігрантів у Чехії – 47%, в Польщі – 41%, у Німеччині – 15% , а в Італії працює лише 12% біженців [12]. Аналітика, щодо працевлаштованих біженців з України в країнах Європи наведена на рис. 1.

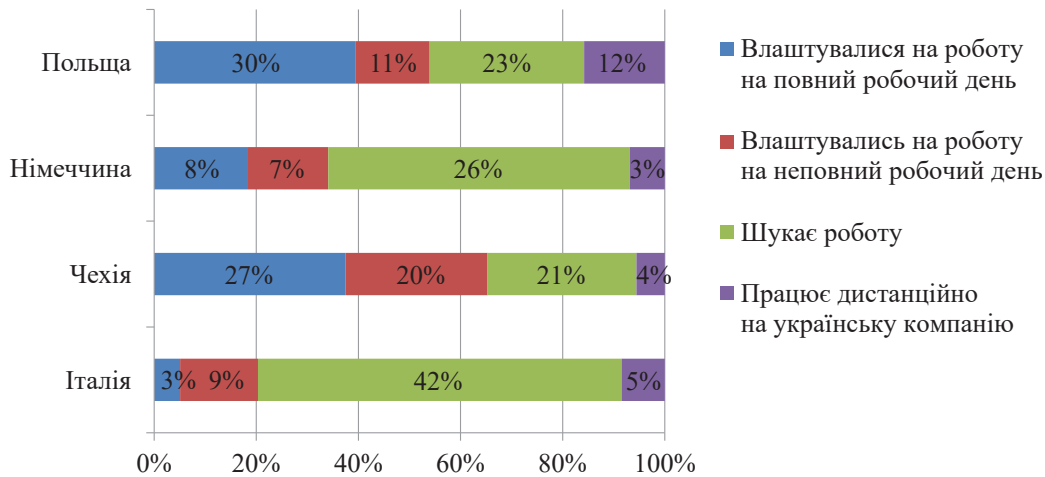

Рис. 1. Дані щодо працевлаштування біженців з України в різних країнах

Джерело: розроблено на [6; 12]

В інших країнах реципієнтах 20% біженців влаштувалися на повний робочий день, 12% – влаштувалися на неповний робочий день, 26% – шукають роботу в цій країні та 9% працюють дистанційно на українську компанію. За даними Міжнародної організації з міграції [5] та Центру Разумкова [7] серед біженців, які шукали роботу за кордоном, 39% її знайшли та більше 60% – ні (рис. 2). Мігранти, які знайшли роботу в інших країнах вірогідніше можуть не повернутися в Україну, що матиме негативні наслідки для економіки, як сьогодні, так і у майбутньому (рис. 2).

За даними Центру економічної стратегії, чи планують українці повертатися додому, 50% відповіли, що точно планують, а 24% відмітили, що скоріше планують повернутись. Однак, чим довше триває війна, тим більше людей адаптується до життя за кордоном і тим менша вірогідність, що вони повернуться до України.

Окрім вищезазначеного на ринок праці тисне вплив внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Значна частина зайнятих зі сходу країни була вимушена переміститися в центральні та західні регіони. Така ситуація вірогідно посилить вже наявну диспропорцію між попитом та пропозицією робочої сили, незважаючи навіть на релокацію підприємств, оскільки в східних регіонах структура зайнятих була суттєво зміщена в бік промисловості.

За даними Міністерства соціальної політики на обліку ВПО станом на січень 2023 року перебуває 5 млн. осіб: 70% внутрішньо переміщених осіб складають жінки, 30% – чоловіки. Також 38% ВПО – це діти у віці від 5 до 7 років, 14% складають діти від 1 до 5 років, а також 4% – це немовлята.

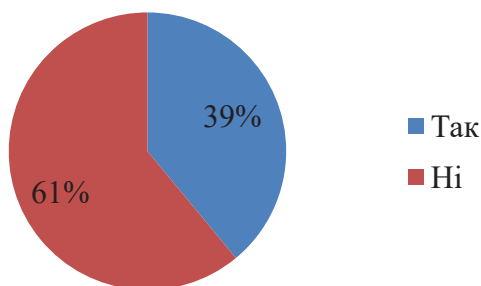

Рис. 2. Чи вдалося біженцям знайти роботу за кордоном

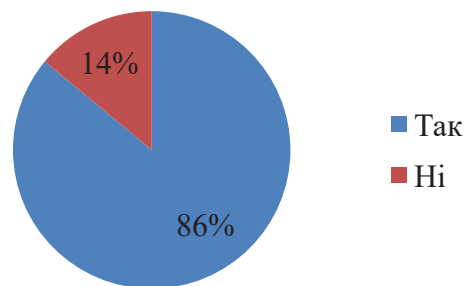

Рис. 3. Чи планують мігранти повертатись з-за кордону до України

Більше всього виїхало ВПО з Харківської області, Донецької, Миколаївської, м. Києва та Запорізької. Детальна аналітика представлена на рис. 4.

Області, які найбільше всього прийняли до себе внутрішньо переміщених осіб – це Дніпропетровська, Київська, Харківська, Львівська, Запорізька та інші області. Детальна аналітика представлена на рис. 5.

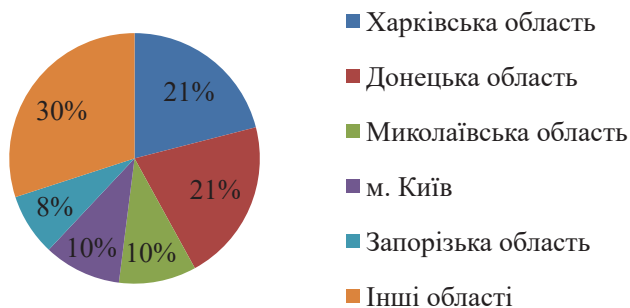

Рис. 4. Області України, з яких найбільше виїхало ВПО

Джерело: [5]

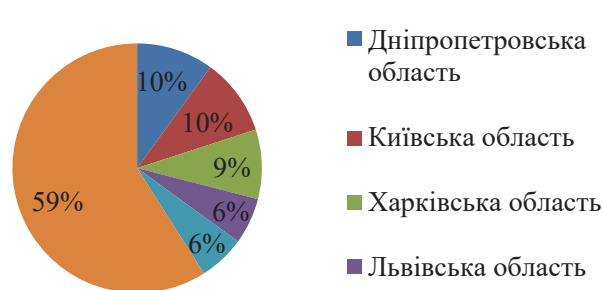

Рис. 5. Області України, які найбільше прийняли ВПО

Джерело: [5]

За даними Міжнародної організації з міграції [5], вже у 2022 році 6013 тис. українців повернулися додому. З них 49% повернулися з іншої області України, 36% – з іншого міста або району в межах області та 15% – з іншої країни. Найбільше населення повернулось до північних областей – 34%, до м. Київ повернулося – 20%, на схід України – 16%, до західних областей – 12%, на південь – 10% та до центрального регіону – 9% українців.

Більшість внутрішньо переміщених осіб (70%) на питання чи планують вони повернутися додому відповіли – так, 34% ВПО вже відвідували свої домівки з початку війни, 10% ВПО планують залишитись у регіоні, в якій мігрували та 9% ще не визначились [5].

Повномасштабне вторгнення стало причиною втрати значної кількості кваліфікованої робочої сили. Причиною цього є не тільки міграція населення за кордон чи внутрішня міграція, але й загибель людей, серед яких є висококваліфіковані вчителі, наковці, юристи, медики, журналісти, інженери, IT-спеціалісти та інші. Кількість жертв може продовжувати зростати і далі. Станом на 2022 рік компанії, що мають співробітників, які постраждали від війни, надали наступні дані: 17% компаній зазначили, що серед персоналу їх компаній є працівники, які загинули внаслідок повномасштабної війни на території України, 11% – мають співробітників, які числяться безвісти зниклими за час повномасштабного вторгнення, 17% компаній вказали, що серед їх персоналу є ті, що фізично постраждали під час бойових дій на території України з початку повномасштабного вторгнення [13].

Війна стала причиною до виникнення певних факторів, які вплинули на структуру пропозиції робочої сили на ринку праці. До змінення структури пропозиції робочої сили призвели такі фактори: збільшився рівень смертності населення працездатного віку; збільшення рівня чисельності мігрантів; збільшення кількості працівників з обмеженими можливостями та відмінним від довоєнного рівня їх працездатності та переліком робіт; а також збільшення пропозиції жінок на ринку праці. Перелічені фактори можуть вплинути на те, що в майбутньому буде збільшення показників дитячої праці через поширення бідності та втрати можливості отримати освіту [7; 13].

З початку війни ринок праці функціонує у стані невизначеності та постійній небезпеці – це стало причиною змін головних умов та принципів роботи ринку праці. Підприємства, задля того аби втримати бізнес з перших днів війни намагалися максимально оптимізувати витрати, скоротивши персонал, надавши частину відпусток без збереження зарплатні, перевівши працівників у простої, призупинивши трудові відносини, знизивши рівень заробітної плати співробітників та інше [13].

Опитування підприємств малого та середнього бізнесу щодо стану заробітної плати у їх компаніях представлені на рис. 6.

За даними рис. 8 більшість компаній намагалися виплачувати заробітну плату співробітникам у повному обсязі, а процент підприємств, які скоротили зарплаті збільшувався з тривалістю війни та досить великий відсоток суб'єктів господарювання, що не виплачували заробітну плату своїм працівникам у перші дні війни.

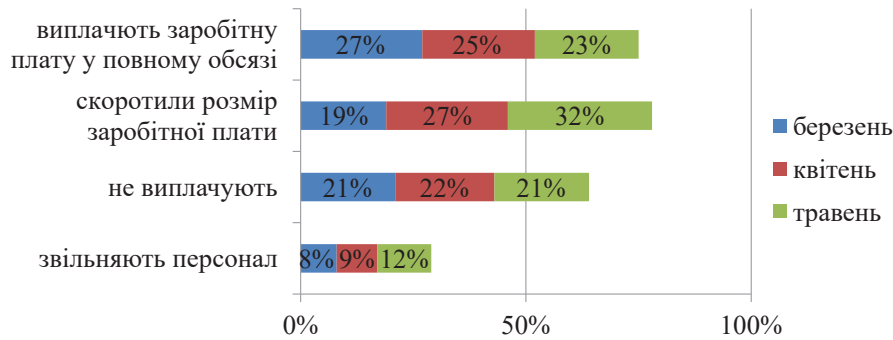

Рис. 6. Заробітна плата малого та середнього бізнесу в перші місяці в умовах війни

Джерело: [13]

Проаналізовано фінансову стійкість бізнесу у аналогічний період (рис. 7).

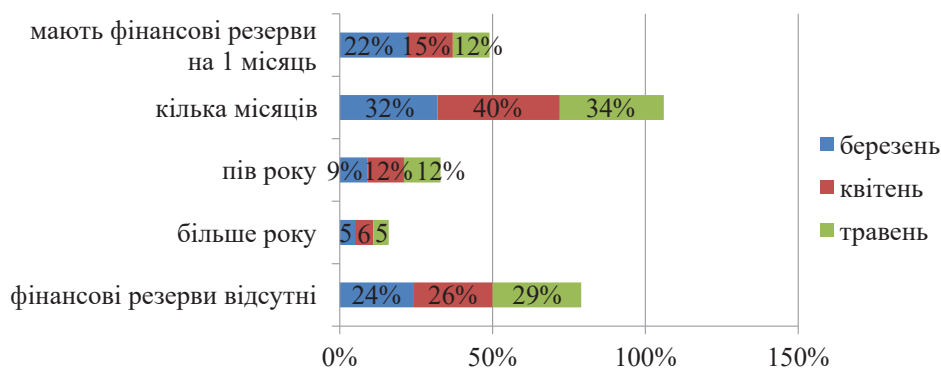

Рис. 7. Фінансова стійкість малого та середнього бізнесу в перші місяці в умовах війни

Джерело: [10; 13]

Більшість підприємств зазначили, що мають резерви, яких вистачить на кілька місяців, значний відсоток – не мають фінансові резерви та у середньому 16% підприємств за аналізований період мають резерв на 1 місяць.

У результаті погіршення фінансового стану підприємств, скорочується можливість підтримки наявного персоналу, що призводить до зниження пропонованої заробітної плати. Середня пропонована заробітна плата та її зміна в травні порівняно з довоєнним рівнем наведена на рис. 8.

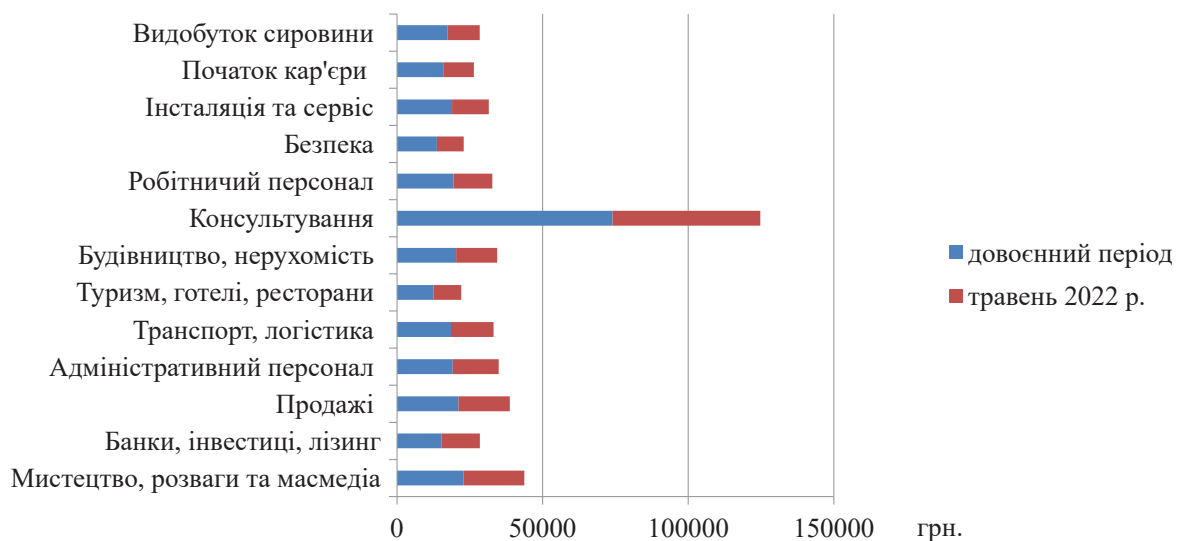

Рис. 8. Середня пропонована заробітна плата та її зміна в травні порівняно з довоєнним рівнем

Джерело: [10; 13]

Всього на початку війни скорочено – 1070 тис. осіб. Частка персоналу, що сьогодні працювала в перші місяці в умовах війни складає 27%.

Масове безробіття та міграція населення дає негативний вплив на розвиток економіки країни та вітчизняну демографію. Всі ці фактори зумовлюватимуть скорочення внутрішнього споживання та зменшення пропозиції робочої сили, що в довгостроковій перспективі тиснутиме на ринок праці, пенсійну систему та потенційний ВВП.

Мільйони Українців з початку війни залишилися безробітними, а сформувати точну статистику на сьогодні не можливо, оскільки державні органи не мають повного розуміння щодо ситуації, зокрема вони не можуть включити людей, що знаходяться на тимчасово окупованих росією територіях та скільки точно всіх українців проживає у країні. За даними офіційного порталу Центру Разумкова [7], з початку повномасштабного вторгнення, в середньому в Україні, без роботи залишилось більше половини працездатного населення – 53%, а на сході країни – 74% працездатного населення. За останніми даними сайту Державної служби статистики України [8], які датуються кінцем 2021 р., статус офіційно безробітного мали 10,3% працездатного населення, що складає 1,7 млн. осіб. Кількість безробітних за останні 5 років представлена на рис. 9.

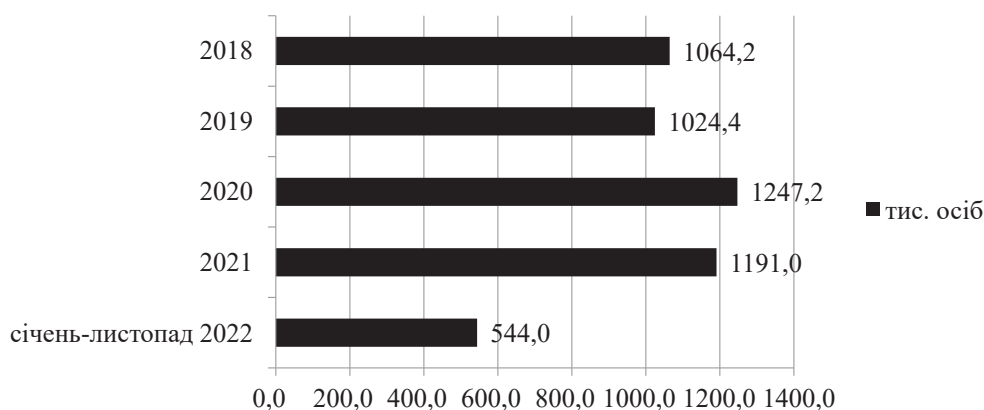

Рис. 9. Кількість безробітних за даними Держстату у 2018–2022 р.

Джерело: [8]

За даними Державної служби статистики України, кількість зареєстрованих безробітних у січні-травні 2022 р. на 28% (580 тис. осіб) менше ніж у відповідний період 2021 р. [8]. Проте, дана статистика не враховує працівників, яких формально не звільнили, а відправили у тимчасову відпустку без оплати, або тих підприємців, що припинили свою діяльність [13]. Очевидно, що кількість безробітних з початку війни збільшилась, проте державні органи не можуть зараз отримати повну статистику. Для того, щоб пояснити такий парадокс визначимо тлумачення поняття "безробітна людина". Міжнародна організація з міграції [5; 12] визначає безробітну людину, як особу віком від 15 до 79 років, яка щонайменше чотири тижні активно шукає роботу або готова почати працювати протягом найближчих тижнів. Так, слід відрізнити безробітних людей від тих, які втратили роботу та тих, хто офіційно зареєстрований, як безробітна людина. З вищесказаного, стає очевидно, що не кожен, хто втрачає роботу стає безробітним та офіційно отримує цей статус, реєструючись у центрі зайнятості, тому офіційні дані оцінки ринку праці мало відображають тенденції сектору.

На різноманітних сайтах з пошуку роботи середня кількість актуальних вакансій до початку повномасштабного вторгнення становила близько ста тисячі вакансії в день, нових резюме користувачами створювалось понад 25 тис. в день. Проте, в перші тижні війни більшість підприємств та організацій призупинило свою діяльність, а кількість вакансій впала на 55-85% в залежності від міста [13].

У 2022 році в середньому в Україні на одне вільне місце претендувало 12 безробітних, в той час як у 2021 році в аналогічному періоді – 5 осіб. Графік розподілу кількості претендентів на 1 вакансію станом на кінець місяця за період з 2020 по травень місяць 2022 р. представлений на рис. 10.

Найбільш стійкими серед вакансій під час війни є сфери, які є орієнтованими на міжнародний ринок, вчасності спеціалісти сфери ІТ.

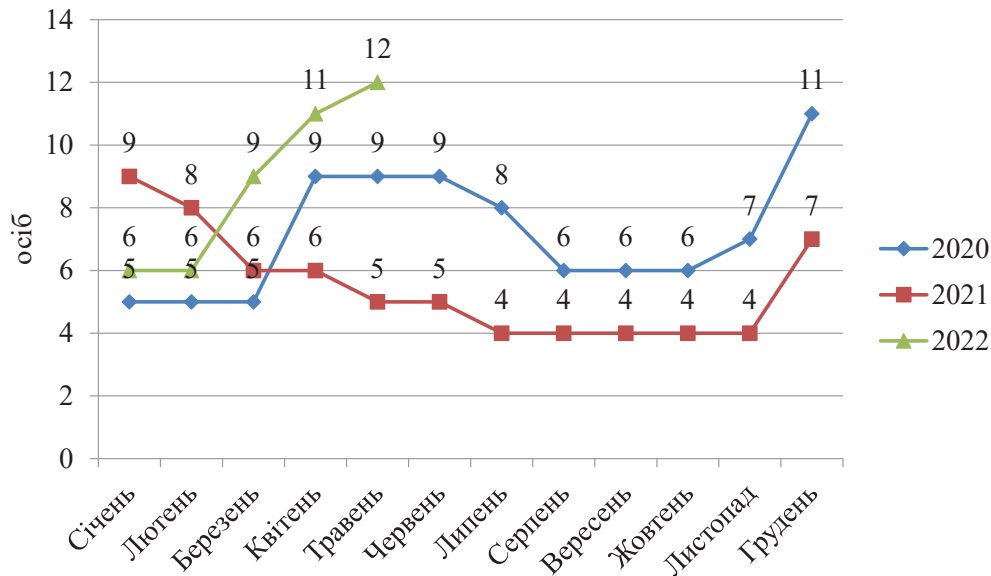

Рис. 10. Кількість претендентів на 1 вакансію

Джерело: [5; 13]

Щодо географії вакансій, то в цілому спостерігається дисбаланс між регіонами та маленькими містами і великими населеними пунктами. Найскладніша ситуація у таких областях: Херсонська область – на 1 вільне місце 86 претендентів, Черкаська область – 27 претендентів, Чернігівська область – 25 осіб на одне місце, Миколаївська область – 23 претенденти на 1 місце, Донецька область – 22 особи, Запорізька – 19 осіб [5; 13].

Висновки. Значна міграція населення, як в межах країни, так і за кордон має значний вплив на ринок праці. Зазначене вище свідчить про те, що дефіцит робочої сили в Україні після війни буде значний. Слід враховувати, що сьогодні багато робочої сили працює для армії, що в свою чергу чинить дефіцит серед цивільних видів діяльності.

Для економічного розвитку України у післявоєнний період економіка країни потребуватиме великих реформ, що призведуть до її реконструкції. Дефіцит робочої сили може стати перешкодою для відбудови та розвитку країни, а розвиток ринку праці – це одна з головних потреб для післявоєнної відбудови. Забезпечення функціональності ринку оплати праці має біти частиною соціальної політики після війни.

Запропоновано чинники, які забезпечать функціонування ринку праці після війни: перш за все має відбутися збільшення рівня зайнятості населення; стабілізація ринку праці та зменшення рівня безробіття; підвищити рівень продуктивності ринку, перерозподіливши робочу силу між секторами економіки; створення робочих місць; сприяння вирішенню проблем вразливих верст населення та працівників з обмеженими можливостями. Розробка та використання запропонованих інструментів дозволить відбудувати та стабілізувати ринок праці після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Грішнова О. А., Савченко О. О. Фріланс: нові можливості і проблеми реалізації трудового потенціалу. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2017. № 1. С. 8–12.
- Лібанова Е. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку : кол. монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціал. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2016. 328 с.
- Колот А. М., Герасименко О. О. Новітні глобальні тенденції у сфері зайнятості і доходів та їх вплив на соціальну нерівність. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2018. № 1. С. 6–33.
- Федунчик Л. Г. Ринок праці в Україні: проблеми та напрями їх вирішення. *Економіка праці та проблеми зайнятості*. 2016. № 2. С. 31–34.
- Офіційний сайт Міжнародної організації з міграції в Україні. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>
- Офіційний сайт Центру економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/shcho-stymulyuvatyme-ukrayins%ca%b9kykh-bizhentsiv-povernutysya-dodomu/>
- Офіційний сайт Центру Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukrainski-bizhentsi-nastroi-ta-otsinky>

8. Офіційний сайт Державної служби статистика України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/>
10. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>
11. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/>
12. Офіційний сайт «Економічна правда». URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>
13. Пищуліна О., Маркевич К. Аналітична записка «Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрям стабілізації». Київ : Центр Разумкова, 2022. С. 1–21. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>
14. Ярмолук А. Ринок праці під час війни: як організувати HR процеси у компаніях? *ЛІГАБізнесІнформ*, 14 квітня 2022 р. URL: <https://blog.liga.net/user/ayarmoliuk/article/rinokpratsi-pid-chas-viyni-yak-organizuvati-hr-protsesi-u-kompaniyah>

REFERENCES:

1. Hrishnova O. O., Savchenko O. O. (2017). Frilans: novi mozhlyvosti ta problemy realizatsiyi trudovoho potentsialu. *Rynok pratsi ta zaynyatist' naseleennya*, no. 1, pp. 8–12.
2. Libanova E. (2016). Lyuds'kyu rozvytok v Ukrayini. Innovatsiyni vydy zaynyatosti ta perspektyvy yikh rozvytku: kol. monohrafiya / za red. E. M. Libanovoyi. Kyiv: In-t demohrafiyi ta sotsial. doslidzh. im. M. V. Ptukhy NAN Ukrayiny. 328 p.
3. Kolot A. M., Herasymenko O. O. (2018). Novitni hlobal'ni tendentsiyi u sferi zaynyatosti i dokhodiv ta yikh vplyv na sotsial'nu nerivnist'. *Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka*, no. 1, pp. 6–33.
4. Fedunchyk L. H. (2016). Rynok pratsi v Ukrayini: problemy ta napryamy yikh vyrishennya. *Ekonomika pratsi ta problemy zaynyanosti*, no. 2, pp. 31–34.
5. Ofitsiynyy sayt Mizhnarodnoyi orhanizatsiyi z mihratsiyi v Ukrayini. Available at: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>
6. Ofitsiynyy sayt Tsentru ekonomichnoyi stratehiyi. Available at: <https://ces.org.ua/shcho-stymulyuvatyme-ukrayins%ca%b9kykh-bizhentsiv-povernutysya-dodomu/>
7. Ofitsiynyy sayt Tsentru Razumkova. Available at: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhen-nya/ukrainski-bizhentsi-nastroi-ta-otsinky>
8. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyka Ukrayiny. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby zaynyatosti Ukrayiny. Available at: <https://www.dcz.gov.ua/>
10. Ofitsiynyy sayt Natsional'noho Banku Ukrayiny. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>
11. Ofitsiynyy sayt Ministerstva finansiv Ukrayiny. Available at: <https://minfin.com.ua/>
12. Ofitsiynyy sayt "Ekonomichna pravda". Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>
13. Pyshchulina O., Markevych K. (2022). Analitichna Zapyska "Rynok pratsi v umovakh viyny: osnovni tendentsiyi ta napryam stabilizatsiyi". Kyiv: Tsentr Razumkova, pp. 1–21. Available at: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>
14. Yarmolyuk A. Rynok pratsi pid chas viyny: yak orhanizuvaty HR protsesy u kompaniyakh? *LIHABiznesInform*. 14 kvitnya 2022. Available at: <https://blog.liga.net/user/ayarmoliuk/article/rinokpratsi-pid-chas-viyni-yak-organizuvati-hr-protsesi-u-kompaniyah>

УДК 331.5

JEL E24

Тугова Анастасія Сергіївна, викладач кафедри менеджменту, логістики та інновацій, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. **Ринок праці в умовах війни.**

Дослідження присвячене питанням стану ринку праці в умовах повномасштабної війни, виявленню його особливостей та рекомендацій щодо забезпечення ефективного функціонування ринку праці після війни. В статті надано та проаналізовано статистичні дані щодо кількості біженців за кордоном з початку повномасштабного вторгнення, їх адаптації, працевлаштуванні в інших країнах та намірах щодо повернення в Україну. Визначено вплив внутрішньо переміщених осіб на ринок праці: кількість ВПО; регіони, з яких найбільше перемістилося осіб та регіони, які найбільше прийняли людей. Проаналізовано, наприкладі малого та середнього бізнесу, динаміку заробітної плати та фінансову стійкість компаній у перші місяці війни. Розглянуто та надано аналіз даних щодо рівня безробіття, кількості претендентів на 1 вакансію та географії вакансій. Зроблено висновки щодо впливу війни на ринок праці, визначено основні чинники тиску на діяльність ринку та запропоновано рекомендації, які забезпечать ефективне функціонування ринку праці у післявоєнний період.

Ключові слова: ринок праці, війна, міграція, внутрішньо переміщені особи, безробіття, заробітна плата, підприємство.

UDC 331.5

JEL E24

Anastasiia Tutova, Lecturer at the Department of Management, Logistics and Innovation, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics. **The labor market in conditions of war.**

The study is devoted to the issues of the state of the labor market in the conditions of a full-scale war, the identification of its features and recommendations for ensuring the effective functioning of the labor market after the war. It is noted that the war was the cause of the economic recession and caused the increase in the level of unemployment and a sharp reduction in the income of the population. The article provides and analyzes statistical data on the number of refugees abroad since the beginning of the full-scale invasion, their adaptation, employment in other countries, and intentions to return to Ukraine. The influence of internally displaced persons on the labor market was determined: the number of IDPs; the regions from which the most people moved and the regions that received the most people. Factors for the loss of skilled labor are named: migration, internally displaced persons and deaths, which include professionals in such professions as education, science, law, medicine, IT specialists and many others. The wage dynamics and financial stability of companies in the first months of the war were analyzed using the example of small and medium-sized businesses. Analyzed data on the unemployment rate, the number of applicants for 1 vacancy, and the geography of vacancies were reviewed and provided. It was determined that the above-mentioned factors have a negative impact on the labor market and have led to a reduction in domestic consumption and a decrease in the labor force, which in the long term will put pressure not only on the labor market, but also on the pension system of Ukraine and on the potential GDP. Conclusions are made regarding the impact of the war on the labor market, the main factors of pressure on the market activity are determined, and recommendations are proposed that will ensure the effective functioning of the labor market in the post-war period. It is proposed that, in order to restore the labor market after the war, create conditions that will ensure an increase in population employment, stabilization of the labor market, a decrease in the unemployment rate, an increase in the level of productivity in the market, the creation of new jobs, will have an impact on the redistribution of labor between sectors of the economy and will take into account workers with limited opportunities.

Key words: labor market, war, migration, internally displaced persons, unemployment, wages, enterprise.